

Sámekonferánsa Kuellnegk neark 2012 - julggáštus

Sámeráđi miellahttu organisašuvnnat duođaštit iežaset miellahttuvuođa Sámeráđis go dohkkehit dán julggáštusa iežaset alimus ovddasteaddji searvedoaimmain.

20. Sámi konferánsa, mii ovddasta Sámeráđi miellahttu organisašuvnnaid Suomas, Norggas, Ruošša federašuvnnas ja Ruožas, leat čeahkkanan Murmánskii miessemánu 2-4 b. 2013:

Geardduha ahte sámit konstituerejit ovttá álbmoga, ja ahte našunála ráját eai galgga rihkkut min našunála oktavuođa;

Deattuha ahte Sámi álbmot lea ássan iežas árbevirolaš eatnamiin – *Sápmi* – don doloža rájes ja mealgat ovdal go našunála rájaid mearridedje;

Muittuha ahte don dološ geavahusa geažil iežamet árbevirolaš eatnamiin ja mearraguovlluin de mii leat ovdánahttan rikkis, ealli ja bistevas ovdánahtti kultuvrra, mii lea earenoamáš Sámiide;

Muittuha ahte dát kultuvra definere Sámiid dego álbmogin ja buktá midjiide kollektiivvalaš identitehta, ja ahte stáhtain lea geatnegasvuohta árvvus atnit sámi álbmoga vuoigatvuođa dán identitehtii ja galget bidjat johtui effektiivaválaš doaibmabijuid eastadan dihtii makkárgelágan assimilašuvnna ja nuppástuhttit ovdeš áiggiid boasttuvuođaid;

Geardduha ahte dego álbmogin, Sámiin lea vuoigatvuohta iešmearrideapmái, ja nu maid vuoigatvuohta mearridit iežamet ekonomalaš ja sosiála ovdáneami badjel, ja iešmearrideami vuoigatvuođa bokte de Sámi álbmogis lea vuoigatvuohta friija mearridit iežamet luonddu valljodagaid badjel ja eai makkárga oktavuođas galgga min ealihan vuogit mis rivvejuvvot eret.

Muittuha ahte iešmearrideami vuoigatvuohta sisttisoallá vuoigatvuođa mearridit ahte gii gullá sámi álbmogii iežamet árbevieruid ja vieruid mielde.

Deattuha ahte árbevirolaš eallinvuogit ja geavaheapmi iežamet eatnamiin, čáziin – maiddái mearračáziin – ja luonddu valljodagain dagahit vuođu sámi kultuvrii ja identitehtii;

Deattuha maid ahte árbevirolaš eanan geavaheami bokte eatnamiin, mearain ja luonddu valljodagain, Sámi báikegottit leat ásahan oamastan vuoigatvuođaid daid eatnamiidda ja valljodagaide mii addá sidjiide vuoigatvuođa miedihit dahje biehttalit miediheami gilvaleaddji doaimmaide daid guovlluin;

Dovddasta ahte lassánan industriija ovdáneapmi fragmentere árbevirolaš sámi eatnamiid ja mearra territoriaid, dakkár áiggis goas ovdalaš álggahuvvon dálkkádat ja biras rievdamat hástalit sámi eallinvugiid heivehan návccaid;

Čeahkkáigeassá ahte Sámi koloniseren ii leat vássán áigge doaibma muhto baicce bistevas proseassa mii odne vuosttamužžan boahtá oidnosii lassánan industriija doaimmain Sámi árbevirolaš eatnamiin ja mearra territoriain, ja masa eat leat miehtan.

Danne Sámi konferánsa mearrida:

a. Mii guoská industriija doaimmaide Sámis

Dehálašvuohta árvvus atnit vuoigatvuođaid

1. lešmearrideami vuoigatvuođa vuodul, Sámi álbmogis lea vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta politihkalaččat hálddašit Sámi árbevirolaš eatnamiid ja mearra territoriaid, dasa gullevažžan vuoigatvuohta ásahit obbalaš njuolggadusaid ahte mo industriija galgá láhttet go leat doaimmat Sámi árbevirolaš eatnamiin ja mearra territoriain.
2. Vuodđuduvvon earet eará oamastan vuoigatvuođa ala, Sámi báikegottiin lea vuoigatvuohta miedihit dahje biehttalit miediheami gilvaleaddji industriijaide ja eará doaimmaide mat ohcalit beassat sin árbevirolaš territoriaide.

Stáhta ovddasvástádus

3. Lassánan fuomášupmi priváhtta sektora geatnegasvuođaide arvvus atnit olmmošvuoigatvuođaid ii mearkkaš ahte stáhta geatnegasvuođat unnot dan geažil. Fitnodagaid ovddasvástádus ii rievdat dan dili ahte stáhtain main leat sámi ássit leat loahpalaččat lágalaš ovddasvástideaddjit bearráigeahččat árvvus atnima, suodjalusa ja ollašuhhtima sámi olmmošvuoigatvuođain.
4. Sámi konferánsa bivdá stáhtaid main leat sámi ássit bidjat sadjái njuolggadus vuogádaga mii bearráigeahččá ahte sámi olmmošvuoigatvuođat válđojit vuhtii industriija oktavuodain. Ii oktage dáid stáhtaid minerálalágain čuovo otná riikkaidgaskasaš lágaid, go dat earet eará eai dohkket sámi báikegottiid oamastan vuoigatvuođaid eatnamiidda. Suoma, Norgga ja Ruoŧa easka almmuhuvvon minerála strategiiat eai leat dohkálaččat, danne go dat ovddidit minerála doaimmaid Sámi árbevirolaš eatnamiin dan botta go badjelgehččet Sámi olmmošvuoigatvuođaid.
5. Sámi konferánsa bivdá moratoriuma eanet valljodat roggamiidda Sámis dassái go stáhtat main leat sámi ássit leat:
 - a. Bidjan sadjái njuolggadus vuogádaga ja vel lassin dohkálaš minerála strategiijaid, minerála lágaid ja eará politihkaid mat bearráigeahččet árvvu sámi olmmošvuoigatvuođaide, earenoamážit oamastan vuoigatvuođaid eatnamiidda,

čáziide ja luonddu valljodagaide, dakkár vuohkkái mii vuhtiiváldá sámi báikegottiid vuoigatvuođa mieđihit dahje biehttalit industriija doaimmaid sin árbevirolaš eatnamiin, ja

b. bidjat johtui effektiivaválaš buhtadusaid dalle go sámi vuoigatvuođat eatnamiidda, mearaide ja luonddu valljodagaide leat rihkkojuvvon.

Fitnodat ovddasvástádus

6. Vaikko vel stáhtat leat vuosttamuzžan ovddasvástideaddjin bearráigeahččat ahte sámi vuoigatvuođat váldojit vuhtii, de priváhta sektoris maid lea geatnegasvuohta árvvus atnit, suddjet ja ollašuhttit olmmošvuoigatvuođaid. Fitnodatdoaimmat eai galgga geavahit váilevaš stáhta lágaid dego vejolašvuohtan rihkkut dakkáraš vuoigatvuođaid. Mo dal leaš dat stáhta lánka ja politihkka, fitnodatdoaimma ii galgga váldit oasi doaimmain mat rihkkot sámi vuoigatvuođaid. Dát konsensus boahá čielgasit ovdán moanat lánka vuogádagain mat ráđđedit fitnodat ovddasvástádusa.
7. Fitnodagat mat leat doaibamen Sámi eatnamiin fertejit dahkat ovdaiskosiid bearráigeahččan dihtii ahte eai leat oasálastit sámi vuoigatvuođaid rihkkumis. Dat ii leat doarvái čuovvut našunála lága ja njuolggadusaid. Fitnodat ovdaiskkus ferte earenoamážit bearráigeahččat ahte fitnodat ii leat oasálastimen stáhta iežas rihkkumiid riikkaidgaskasaš geatnegasvuođain mii guoská sámiide. Jus stáhta doaimmat ja politihkat eai čuovo riikkaidgaskasaš lágaid, de fitnodat lea geatnegahtton geassádit roggan proševttas.
8. Sámi konferánsa bivdá fitnodagaid mat leat jurddašeamen álggahit doaimmaid Sámi eatnamiin ahte eai bahkke daid eatnamiidda ovdal go leat dohkkehan njuolggadusaid ja prosedyraid mat geatnegahttet fitnodaga arvvus atnit Sámi olmmošvuoigatvuođaid. Earenoamážit, dakkár fitnodat njuolggadusat fertejit:
 - a. Dárkilit čilget fitnodaga olmmošvuoigatvuođa geatnegasvuođaid sámiid ektui, earenoamáš deattuinn ahte mo fitnodat jurddaša olahit Sámi báikegottiid miehtama ovdal go mannet sin eatnamiidda.
 - b. bearráigeahččat ekonomalaš buhtadusa sámi báikegottiid goluide miehtan prosedyraid oktavuodas
 - c. Geatnegahttit fitnodaga arvvus atnit Sámi báikegottiid vuoigatvuođa biehttalit miehtama mii guoská industriija doaimmaide sin eatnamiin.

Dálá valljodat roggamiin Sámi eatnamiin leat ollu uhkit ja unnán ovdamonit

9. Minerála strategiiat maid stáhtat main leat sámi ássit, leat ovdanbuktán eai leat ollislaččat. Dat dušše mielddisbuktet johtilis lávdama ruvke industriijas sámi eatnamiin, mat eai váldde vuhtii sámi olmmošvuoigatvuođaid ja eai ge suddje sámi dárbbuid, kultuvrra, beroštumiid ja birgejumiid.

10. Daid beallemutto minerála strategiijaid boađus šaddá mearehis lávdan ruvkedoaimmain sámi eatnamiin. Go ii gávdno dohkálaš suodjalus sámi kultuvrras ja birgejumis de šaddá veadjemeahtun ovddalgihtii oaidnit negatiivvalaš váikkuhusaid daid mealgadis ollu ruvkedoaimmain Sámis. Seammás, de eai gávdno bákkolaš sivat ahte hoahpuin roggagoahtit Sámi valljodagaid. Ii oktage daid stáhtain gos sámit áppet, leat čatnon dasa ahte ođđa ruvkkit rahppojit Sámi eatnamiin odne. Eai ge minerálat jávkkot doppe gos dál gávdnojit. Boađusin lea ahte ii oktage ášši leat dahkkon das ahte manne ođđa ruvkiid galgá odne ráhpat sámi guovlluin. Sámi konferánsa geardduha gáibádusas ahte stáhtat gos sámit áppet bissehit minerála roggamiid dassái go dohkálaš láhka vuogádat lea sajis ja váikkuhusat sámi servodahkii, kultuvrii ja birgejumái leat čielgan.

b. Sámi identitehta

11. Davviriikkaid Sámi konvenšuvdna ovdanbidjá ovttá oktasaš Sámi definišuvnna. Sámi konferánsa bivdá sámi politihkalaš ášahusaid dohkkehit ovttá definišuvnna mii bisuha sámiid vuogádat ieža mearridit geat galget lohkot miellahtun iežaset joavkkuide njuolggadusaid mielde maid ieža leat mearridan.

12. Sámi konferánsa movttiidahtá Sámedikkiid dohkkehit oktasaš kriteriá sin jienastuslohkui čálihit ja maiddái seammalágan njuolggadusaid prosessii dohkkehit sámi ovttaskas olbmuid daid registeriidda.

c. Dálkkádat rievdan ja biras

13. Dearvvaslaš, šattolaš ja biliskeahtta eanan ja mearra ekovuogádat leat vuodđun álgo buvttadeapmái sámi kultuvrras: nugo borramušaid, biktasiid ja gielaid vuolggasadjin. Dálkkádat ja biras rievdamat ja vel lassin nuoskkideapmi dagahit duođalaš ja vejolaš deaddaga sámi birgejumiide ja sámi borramuš sihkarvuhtii.

14. Árktalaš guovlu, dasa gullevažžan sámi eatnamat, deaividit vel jođánit ja stuorit rievdadusaid go goassige ovdal. Sámi álbmot ja birgejumit váikkuhuvvojit dálkkádat ja biras rievdadusain. Sámi álbmot maiddái váikkuhuvvo heivehan ja buhtadus strategiijain mat leat fámudivvon našunálastáhtain. Sámi konferánsa dáhttu ollislaš ja effektiivaválaš oasálastima sámi álbmogii mearridanproseassain mat gusket eanangeavahan rievdamiidda ja dálkkádat rievdan politihkaide.

15. Sámi birgejumit leat ovdánan ja ealihan iežaset árbevirolaš máhtuin ahte mo birgehallat dálkkádat rievdamiiguin. Hálddašan vuogádat eai ábut hehttet sámi álbmoga vejolašvuodaid geavahit iežaset máhtu birgen ja heivehan dihtii dálkkádat rievdamiidda. Stáhtat ferttejit gozihit ja heivehit sin vuogádagaid hehtten dihtii diekkár ášahuslaš gáržžadusaide.

-
16. Ságastettiin dálkkádat ja biras rievdadusain, buoremus diehttu gávdnamis, sihke dieđalaš ja árbevirolaš, galggašii geavahuvvot vuodđun mearrideamis. Sámi konferánsa bivdá Suoma, Norgga, Ruošša federašuvnna ja Ruođa iežaset árkatalaš politihka bokte nannet ja doarjut máhtto buvttadusa árbedieđus ja dutkamis Sámis. Sámi konferánsa deattuha dárbbu viiddidit dálá alit oahpu ásahusain dakkár vuohkkái ahte Sámi dahje álgoálbmot universitehta sáhttá ásahuvvot.
 17. Sámi konferánsa deattuha dehálašvuoda geavahit sámi árbevirolaš dieđu dego vuodđun báikegotti sitkesvuhtii ja hálddašeami dálkkádat rievdademiin.

d. Sámi árbevirolaš birgejumit

18. Sámi árbevirolaš birgejumit galggašedje sihkarastojuvvot, ja sin vuoigatvuodát dohkkehuvvot ja effeaktaiivválaččat implementerejuvvot našunála lágaide ja eará njuolggadus vugiide.
19. Boraspiret dagahit njuolgggo áitaga sámi elliid birgejumái, earenoamážit Sámi boazodoallo ja eará johtti oapmedoallo eallinvugiide Suomas, Norggas, Ruoššas ja Ruođas. Stáhtain gos leat sámi ássit gálggašedje dohkkehit oktasaš hálddašan politihka boraspiriid loguid ektui, ovttasráđiid Sámi álbmogiin. Politihkka gálggašii operašonaliserejuvvot ovttasbarggus báikkálaš boazodoaluin ja johtti oapmedoallo servviiguin.
20. Sámi vuoigatvuodát guolástit jogain, dás maiddái rádjajogain, vuodđuduvvon árbevirolaš geavaheamis gálggašedje dohkkehuvvot ja suddjejuvvot. Stáhtat gos leat sámi ássit fertejit dohkkehit ahte guolásteapmi rádjajogain lea don doloža rájes leamaš dábálaš sámi báikegottiid gaskkas beroškeahttá riikagullelašvuodas ja rájain. Sámi báikegottiin lea vuoigatvuolta ean guolástit dákkár geavahemiiguin. Stáhtat gálggašedje dohkkehit sámi báikegottiid, dasa gullevažžan maiddái sin manjisboahttit, johkagáttiin dego láhka ovttagat.
21. Sámi konferánsa bivdá Murmánska guovllu guvernøra čoavdit ášši nu ahte sámít beassagohtet fas čáhcadagaide dakkár vuohká mii bearráigeahččá sin vuoigatvuodaid luossabivdui, doalahan dihtii sámi árbevirolaš eallinvuogi ja sámi ekonomalaš doaimma.
22. Sámi konferánsa maid bivdá Murmánska guovllu guvernøra buvttihit doaimbajuid mat bearráigeahččat bisuheami ja suodjalusa boazoealuin, nu ahte dat eai lobiheamit jávkaduvvo.

e. Implementeren

23. Stáhtat main leat sámi ássit leat geatnegahtton bearráigeahččat sámiide valljodagaid duohtandahkat effektiivaválaš implementerema buot vuoigatvuodain ja

doaimbajuiin mat leat dán julggaštusas.

24. Lassin duohtandahkat vuoigatvuođaid mat leat guoskkahuvvon dán julggaštusas, Suopma, Norga ja Ruotta fertejit dohkkehit davviriikkaid sámi konvenšuvnna. Dát riikkat fertejit maid, ovttasbarggus Sámi ovddasteddjiiguin, gávdat čovdosiid bearráigeahččan dihtit ahte Sámi álbmot Ruošša federašuvnnas maid beassá ávkkástallat vuoigatvuođain guoskkahuvvon davviriikkaid sámi konvenšuvnnas. Suopma, Ruošša federašuvdna ja Ruotta maid fertejit dohkkehit ILO konvenšuvnna 169. Norga ferte čuovvolit daid provišuvnnaid.
25. Sámi konferánsa doarju Kuellnegk Neark Sámi Sobbara rahčamušaid hukset searvevuođa regionála ráđđehusain ceggen dihtii bistevaš ovttasbarggu sámiid ja majoritehta álbmoga gaskkas sámi eatnamis Guoládagas. Sámi konferánsa bivdá Murmánska guovllu guvernøra doarjut Kuellnegk Neark Sámi Sobbara doaimmaid.
26. ON erenoamášraportevrra mr. James Anaya raporta; Sámi álbmoga dilálašvuohta Sámi guovlluin Norggas, Ruotas ja Suomas, lea čoavdda raporta sámi dilálašvuođa ektui Davviriikkain. Sámi konferánsa bivdá davviriikkaid implementeret ávžžuhusaid maid erenoamášraportevrra Anaya ovdanbuktá.